

Forord

Vi begyndte begge to at beskæftige os med demokrati og demokratisering for cirka 20 år siden, mens vi stadig var studerende på Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet. Allerede dengang var der pessimistiske røster, der advarede om, at demokratiet var i krise eller ligefrem på tilbagetog. Vi har løbende forsøgt at kvalificere debatten om demokratiets globale tilstand gennem foredrag, interviews i diverse danske og internationale medier, kronikker, klummer såvel som i videnskabelige artikler og bøger. Vi mener, at misforståelser og sortsyn har nået et niveau, hvor det er på tide at samle trådene i en mere skarpslebent replik. Formålet er at tage tidens store foldshistorie om demokratiets tilstand og en række relaterede påstande om demokratiets definition, historiske rødder, udbredelse og konsekvenser under kritisk behandling på en måde, som både er polemisk og forskningsbaseret.

Vi vil gerne takke en række kollegaer, der har taget sig tid til at læse og kommentere udkast til bogen eller udvalgte kapitler: Jakob Tolstrup, David Andersen, Anne Mette Kjær, Suthan Krishnarajan, Lasse Rørbæk, Merete Bech Seeberg, Palle Svensson, Lasse Leipziger, Kristian Frederiksen, Mikkel Thorup og en anonym fagfælle. Deres positive tilbagemeldinger opmuntrede os til at fortsætte arbejdet, og de konstruktive forslag om at uddybe, opstramme eller klargøre mange argumenter har helt sikkert været med til at forbedre bogens indhold. Desuden skal der lyde en tak til vores redaktør, Karina Bell Ottosen, der var meget begejstret, da vi præsenterede hende for ideen, og som har støttet projektet med professionelle indspark lige siden, til Søren Mogensen Larsen, der fandt tid til at læse og kommentere på dele af manuskriptet, samt til Hans Ørbæk for en fremragende korrekturlæsning. Også tak til de studerende i faget Demokratiets krise: Myte eller realitet?, som leverede indsigtfulde kommentarer til en næsten færdig version af manuskriptet. Endelig vil vi gerne takke Aarhus Universitets Forskningsfond og Politiken-Fonden for publikationsstøtte.

Syv myter

I november 2020 blev verden vidne til noget, de fleste af os nok ville have forsvoret, vi skulle se i vores levetid: En siddende amerikansk præsident nægtede at anerkende resultatet af et frit amerikansk præsidentvalg. I månederne, der fulgte, forsøgte Donald Trump med alle midler at få omstødt resultatet i de svingstater, der kostede ham sejren. Det hele kulminerede 6. januar 2021, hvor tusinder af Trumps tilhængere stormede Kongressen for at forhindre den i at godkende Joe Bidens valgsejr.

Trumplejrens forsøg på at omstøde præsidentvalgets udfald var både inkompetent og bizart. Den ene vilde påstand fulgte den anden: Venezuelas afdøde diktator Hugo Chávez havde fra graven været med til at orkestrere valgsvindlen, og imod tre millioner stemmer var blevet destrueret, og Indenrigsministeriet og FBI var angiveligt impliceret.¹ Stærkest på nethinden står nok Trumps personlige advokat, den tidligere New York-borgmester Rudy Giuliani's to aparte pressemøder. Det ene fandt sted på en parkeringsplads mellem en sexshop og et krematorium i Philadelphia; på det andet vakte det opsigt, da hårfarve løb ned ad kinderne på en storsvedende Giuliani, mens han leverede sine påstande om valgsvindlen.

Domstol efter domstol gjorde kort proces med Trumplejrens anklager, og samtlige genoptællinger dokumenterede, at Biden rent faktisk havde vundet. Alligevel viste meningsmålinger, at et flertal af de republikanske vælgere købte Trumps påstand om, at demokraterne havde snydt sig til sejren. Værst var det dog, at over hundrede republikanske medlemmer af Kongressen støttede forsøget på at undergrave valghesultatet

helt frem til de chokerende begivenheder 6. januar, og at deres resterende partifæller i Senatet og Repræsentanternes Hus med nogle få undtagelser holdt lav profil, fordi de frygtede konsekvenserne af at modsige Trump. Hvis det gamle mundheld ”den, der tier, samtykker” har noget på sig, så underbygger forløbet den ofte hørte påstand, at det republikanske parti igennem de seneste årtier er blevet politisk radikaliseret, og at udviklingen for alvor har taget fart under Trumps præsidentperiode.²

De chokerende begivenheder i USA, ”the land of the free”, i januar 2021 leverer skyts til forestillingen om, at det moderne repræsentative demokrati er i krise. For Trump og hans støtter fulgte tilsyneladende den drejebog, der i de seneste to årtier har vist sig så effektiv mange andre steder. I lande som Rusland, Venezuela, Tyrkiet, Indien, Ungarn og Polen har demokratisk valgte magthavere undermineret demokratiet indefra. I de tre førstnævnte lande er det sket i en sådan grad, at regeringsmagten ikke længere afgøres gennem frie valg. I de sidstnævnte har magthaverne forsøgt at underminere domstolens uafhængighed og mediefriheden for at svække kritiske røster og politiske modstandere.

Sådanne forsøg på at undergrave demokratiske institutioner har i de seneste år fået mange iagttagere til at råbe vagt i gevær. Ifølge den amerikanske organisation Freedom House har demokratiet været på retræte på verdensplan siden 2006, og organisationen har i samme periode udsendt rapporter med alarmerende overskrifter som *Democracy in Retreat* og *Discarding Democracy: Return to the Iron Fist*. Det hæderkronede britiske tidsskrift *The Economist* har heller ikke holdt sig tilbage. Dets årlige opgørelser over udbredelsen af demokrati har

haft undertitler som *Global Democracy in Retreat*, *Democratic Setbacks* og *Democracy under Stress*. Disse rapporter er blevet suppleret af et væld af bøger med lige så ildevarslenende titler og budskaber. På det internationale marked finder vi fx *The People vs. Democracy*, *Twilight of Democracy* og *Democracy and Its Crisis*,³ og herhjemme har en række forskere i antologien *Demokratiets krise og de nye autokratier* argumenteret for, at vore demokratier er i en midtlivskrise, mangler mål og med og er ved at falde fra hinanden; ifølge bogen *Sæt strøm til demokratiet* er det danske demokrati ligefrem i koma og har brug for chokterapi.⁴

Flere af disse udgivelser drager paralleller til tidligere perioder, hvor demokratiet var i defensiven. Især er det blevet populært at sammenligne med mellemkrigstiden, hvor demokratier brød sammen i både Europa og Latinamerika. Et godt eksempel er Harvardpolitologerne Steven Levitsky og Daniel Ziblatts internationale bestseller *How Democracies Die: What History Tells us About Our Future*. To andre eksempler er den amerikanske historiker Timothy Snyders *On Tyranny* og den tidligere amerikanske udenrigsminister Madeleine Albright's *Fascism: A Warning*.⁵ Bøgerne har det til fælles, at de finder slående ligheder mellem begivenhederne i Europa i 1920'erne og 1930'erne og det, vi er vidner til i vores tid, specielt i USA. Der har ligefrem været foretaget direkte sammenligninger mellem Trump og Adolf Hitler, eksempelvis af litteraten George Prochnik, kongresmedlemmet Jim Clyburn og filmproducenten Spike Lee.⁶ Også i Danmark har vi hørt kommentatorer som Klaus Rothstein, Peter Mogensen og Per H. Hansen advare om, at vi risikerer et gensyn med nogle af mellemkrigstidens udviklinger.

Hvis disse påstande og analyser står til troende, er der grund til at ligge vågen om natten, hvis man anser demokrati som den bedste styreform. Vi synes derfor, det er på tide at foretage et faktatjek af påstanden om, at vi er vidne til en global demokratisk krise, der måske ligefrem peger tilbage til nogle af mellemkrigstidens forstemmende udviklinger. Men for at gøre det er det nødvendigt at starte et spadestik dybere. Der flourer en stribe andre påstande og forestillinger om demokrati, som er med til at give et misvisende billede af demokratiets væsen og tidens udfordringer. Vi vil i denne bog vise, at der er tale om hele eller delvise myter, som er med til at nære forestillingen om demokratiets krise.

Den første myte har at gøre med selve begrebet demokrati. Demokrati er i de seneste 100 år blevet et plusord både hos befolkningen og politiske tænkere. Det har ført til en larmende uenighed om, hvad demokrati rent faktisk er for en størrelse. Væsensforskellige ting bliver gjort til en del af demokratibegrebet, alt efter hvad den enkelte sætter pris på. Flere politiske tænkere har ligefrem slået ud med armene og konstateret, at det er meningsløst, ja måske ligefrem problematisk at definere demokrati. I kapitel 1 udfordrer vi myten om, at demokrati ikke kan eller bør defineres ved at fokusere på ”frie valg” som den kerne, der adskiller moderne folkestyre fra alle udemokratiske styreformer.

Der hersker også stor uenighed, når det gælder det moderne demokratis oprindelse. I den forbindelse slår vi ned på to myter. For det første en påstand om, at vore dages repræsentative demokrati i lige linje skal spores tilbage til antikkens græske demokratier, herunder i særdeleshed det, der opstod i

Athen omkring år 500 f.v.t. For det andet en forestilling om, at den katolske kirke historisk set har været en antidemokratisk kraft, og at det repræsentative demokrati i det hele taget er en form for antitese til middelalderens samfundsorden. Der er, som vi skal se i kapitel 2 og 3, et gran af sandhed i begge disse påstande, men heller ikke mere end det. Disse halve eller kvarte sandheder er til gengæld med til at give et misvisende billede af demokratiets historiske ophav, der bidrager til at understøtte nogle af nutidens fejlopfattelser om demokrati og dets udbredelse i vor tid.

Vrangforestillingerne om demokratiets historiske rødder nærer eksempelvis en lidt mere snæver version af krisefortællingen om demokrati, som tager udgangspunkt i følgende, korrekte observation: Det moderne demokrati opstod i den vestlige verden, og det er også her, at demokratiet har været mest udbredt og vist sig mest stabilt. På den baggrund er det blevet hævdet, at demokrati kun er for vestlige lande, fordi det kræver et fundament bestående af kristendom, tidlig statsbygning og velstand. Fattige lande og lande med muslimsk befolkningsflertal har således ingen eller i hvert fald meget dårlige udsigter til at blive demokratiske. Desuden følger det, at det kun er ved at prioritere statsbygning og vente med demokrati, at udviklingslande for alvor kan gøre sig håb om en demokratisk fremtid. Disse påstande stiller vi os skeptiske over for i kapitel 4.

Kapitel 5 sætter fokus på et beslægtet perspektiv, der har hæftet sig ved demokratiets skyggesider. En ofte hørt påstand er, at demokratier med deres ævl og kævl, træge beslutningsprocedurer og hensyn til særinteresser er mindre effektive end diktaturer, og at demokratisering ofte fører splittelse og

konflikt med sig snarere end stabilitet og sammenhold. Coronapandemien har båret ved til dette bål og lader ligefrem til at have genopvækket et af fortidens spøgelser: Autokratiske ledere som den kinesiske præsident, Xi Jinping, kritiserer igen åbent demokratier for at være for blødsødne og ineffektive til at skabe resultater. Vi viser, at det er en sandhed med modifikationer.

Der er grund til at være endnu mere kritisk, når det gælder de ovenfor nævnte advarsler om, at vi i disse år risikerer et gensyn med nogle af de politiske dynamikker, der kendetegnede specielt 1930'erne. På overfladen er det let at forstå, hvorfor disse associationer er opstået. Trumps kampagne imod *fake news* vækker minder om nazisternes kampagne imod den tyske *Lügenpresse*, og han har mere eller mindre åbenlyst opfordret sine tilhængere til at intimidere politiske modstandere, ganske som fascistiske sortskjorter og nazistiske brunskjorter gjorde i 1920'ernes og 1930'ernes Tyskland og Italien. Men ved nærmere eftersyn er sammenligningerne med mellemkrigs-tiden problematiske. Datidens demokratiske sammenbrud fandt sted i samfund, der på lange stræk så helt anderledes ud end vores, og hvor kriserne, fx Den Store Depression, var meget mere alvorlige end noget, vi kender i dag. Det er eksempelvis ret oplagt, at vi trods de hyppige advarsler ikke har grund til at frygte egentlig totalitær fascisme i vor tid. Datidens bevægelse kunne kun finde bred folkelig opbakning i samfund, hvor store dele af mellemstanden gruede for en kommunistisk revolution og i forvejen var rystede i deres grundvold af Første Verdenskrigs masseslagteri. Og selv i mellemkrigstiden lykkedes det blot for fascistiske massebevægelser at tage magten i to lande: Italien og Tyskland.⁷

Samtidig har der været en tendens til at glemme, at en lang række gamle og velkonsoliderede demokratier, herunder det danske, faktisk klarede skærene i 1920'erne og 1930'erne, uden at det førte til markant politisk radikaliserings i gaderne eller ved valgene.⁸ Påstanden om, at mellemkrigstidens forstemmende udviklinger er i færd med at gentage sig, er med andre ord en myte, der hviler på et overfladisk kendskab til perioden mellem de to verdenskrige og en fejlagtig kobling til nutiden. Som vi viser i kapitel 6, er den et godt eksempel på den afdøde amerikanske højesteretsdommer Benjamin N. Cardozos advarsel om, at analogier og metaforer, der har som formål at "sætte tanken fri, ofte ender med at trælbinde den."

Men selvom vi ikke behøver at frygte et tilbagefald til mellemkrigstidens mørke og til fascisme i særdeleshed, er det naturligvis ikke ensbetydende med, at demokratiet er i sikker havn mere generelt. De seneste års krisestemning og advarsler om demokratiets tilbagetog har skabt en ængstelse, der gennemsyrrer mediernes dækning af demokratiske valg, præger politiske meningsdannere, og som spreder sig til almindelige borgere. Kapitel 7 demonstrerer, at realiteten er noget mere nuanceret, end tidens sortsyn giver indtryk af. Den storstilede spredning af demokrati, der for alvor tog fart efter Østblokkens sammenbrud i 1989, er ganske rigtigt stilnet af i de seneste årtier. Men endnu har vi ikke, nærmest uanset hvordan vi ser på tallene, oplevet et markant demokratisk tilbageslag – og i et historisk perspektiv har verden aldrig været mere demokratisk, end den er i dag.

Bogen tager således livtag med de følgende syv myter om demokrati:

- Demokrati kan ikke defineres
- Demokratiets vugge stod i Athen
- Katolicismen som hæmsko for demokrati
- Demokrati er kun for vestlige lande
- Demokratier er ineffektive
- Demokratiet er på vej mod ny mellemkrigstid
- Demokratiet er i krise

Det er naturligvis ikke tilfældigt, at det er syv myter, vi går i kødet på. Tre var for lidt til en bog, og syv er som bekendt det næste magiske tal. Tænk blot på de syv dage i ugen, de syv dyder og de syv dødssynder, de syv fede og de syv magre år, den syvende himmel og det syvende helvede, de syv planeter, de syv chakraer og – ikke mindst – visdommens syv søjler.⁹

De syv myter handler alle sammen om det samme emne – demokrati – og de vikler sig ind i hinanden og er gensidigt forstærkende. Samtidig er de med til at understøtte krisefortællingen om demokratiets sørgelige forfatning i dag, og de er derfor relevante at diskutere i sammenhæng. Der er i alle syv tilfælde tale om forestillinger, som vi er stødt på i nyhedsmedier, akademiske bøger og tidsskrifter samt i forbindelse med de mange foredrag, vi har holdt om demokrati på biblioteker, højskoler, folkeuniversiteter osv. i hele landet.

Det siger sig selv, at vi har tænkt os at aflive myterne. En myte er jo netop defineret ved at være en forestilling, som kritikløst accepteres af mange mennesker, selvom den helt eller delvist mangler et faktuel grundlag. Bogens ærinde er altså at forholde sig kritisk til de ovenstående udsagn og nuancere nogle

af de gængse forestillinger om demokrati. Som Steven Pinker, Hans Rosling og Johan Norberg har gjort det før os med hensyn til udviklingen i levestandard og livskvalitet mere generelt, går vi imod strømmen ved at se nøgternt på demokratiets historiske forudsætninger og dets tilstand i dag.¹⁰ På denne måde håber vi at kunne dæmpe den ængstelse, der hersker for tiden – og samtidig gøre læserne klogere på demokratiets natur, dets historie og vores samtids politiske udfordringer.

Selv hvis det er muligt at aflive myterne, betyder det ikke, at alt er i den skønneste orden, når det gælder demokratiets tilstand og udbredelse i verden i dag. Der er stadig store dele af verdens befolkning, som lever i autoritære politiske systemer uden politisk medbestemmelse og i frygt for at blive mødt med vold fra myndighedernes side, hvis de siger noget kritisk eller mødes med de forkerte. Der er steder, hvor tingene går i den forkerte retning, og demokratisk valgte beslutningstagere er bestemt ikke fuldkomne, som Donald Trumps utilsørede forsøg på at omstøde resultatet af et frit amerikansk præsidentvalg – og republikanske politikeres manglede mod eller vilje til at tale ham imod – tydeligt viser. Men diskussioner af disse emner bør hvile på et oplyst grundlag, så vi undgår, at iagttagere generaliserer ud fra mavefornemmelse og spektakulære (typisk negative) enkeltbegivenheder eller lader sig forblinde af enøjlet eller mangelfuld information. Bogens livtag med de syv myter sætter spørgsmålstegn ved den forfaldshistorie, der præger samtidens debatter og giver læserne et mere dækkende og retvisende billede af demokratiets udvikling og dets tilstand i verden her i det 21. århundrede.

**Demo-
krati kan
ikke
defineres**

1. myte

Første myte

Kort efter Den Franske Revolution proklamerede den moderne konservatismes fader, Edmund Burke, at demokrati er ”den mest skammelige ting i verden.”¹¹ I dag opfatter de fleste konservative demokrati som en del af det hæderkronede arvegods, der skal værnes om, og næppe mange ville i dag tilslutte sig den amerikansk-irske forfatter John Boyle O’Reillys synspunkt fra 1883, at ”Kvindelig valgret er en uretfærdig, ufornuftig og åndløs anormalitet.”¹² Selv nutidens diktatorer holder sig tilbage med offentlig kritik af demokrati. Det er nærmest utænkeligt at høre en af dem komme med en udmelding som den, Mussolini i 1928 nedfældede i et brev til Edwin L. James fra New York Times:

*Demokrati taler sig selv til døde. Folket ved ikke, hvad det vil; borgerne ved ikke, hvad der er bedst for dem. Der er for meget tåbelighed, for meget tabt handlekraft. Jeg har stoppet den snak og nonsens. Jeg er en handlingens mand. Demokrati er smukt i teorien; i praksis er det en vildfarelse.*¹³

Der er sket meget, siden godsejer og senere konseilspræsident (statsminister) J.B.S. Estrup i 1849 udråbte almindelig valgret til at være ”den største Daarskab i denne ellers paa Daarskab saa rige Tid”,¹⁴ og der er grund til at glæde sig over, at det ikke længere er *comme il faut* at afvise, at de fattige eller kvinderne eller folk med kort skolegang eller en bestemt hudfarve skal kunne deltage i folkestyret.

Demokrati er simpelthen blevet et slagord eller ligefrem et mantra. Denne påstand dokumenteres af en stribe meningsmålinger, hvor et stort flertal af befolkningen i næsten samtlige af de undersøgte lande angiver, at de går ind for et demokratisk politisk system.¹⁵

Men der er også en anden side af mønten. Demokrati er i dag et plusord, som kan finde anvendelse i meget forskellige sammenhænge, hvis betydning veksler fra person til person, og som ofte bliver brugt til at slå politiske modstandere i hovedet med. En af det 20. århundredes førende demokratiforskere, Robert A. Dahl, har sagt det på følgende måde:

Et ord, der betyder alting, betyder ingenting. Og sådan er det blevet med 'demokrati', der nu om stunder ikke så meget er et ord med en afgrænset og bestemt betydning, men snarere en vag tilslutning til en populær idé.¹⁶

Situationen er på sin vis paradoksal: Der er enighed om, at demokrati er godt, men ingen enighed om, hvad det er, og det uanset om vi går til almindelige borgere eller politiske tænkere.¹⁷ Ifølge den britiske filosof W.B. Gallie er demokrati faktisk det essentielt omstridte begreb *par excellence*. Essentielt omstridte begreber er kendetegnet ved, at de er flerdimensionale, abstrakte, komplekse og værdiladede, og at de derfor altid kan udlægges på forskellige måder.¹⁸ På den baggrund kan man fristes til at sætte spørgsmålstegn ved, om det overhovedet giver mening at definere demokrati. Det er – lyder den hyppige indvending – simpelthen ikke muligt at skabe enighed om

betydningen. Det er ikke uden grund, at selv eksperter demokrati-forståelser stritter i alle retninger.

Da den amerikanske historieprofessor Samuel Moyn for nylig i et interview blev spurgt: ”Hvordan definerer du demokrati?”, svarede han eksempelvis: ”Du starter med at stille et nærmest umuligt spørgsmål.”¹⁹

Forestillingen om, at demokrati ikke lader sig definere, har givet frit spillerum for en uheldig tendens: Politiske synspunkter og tiltag klandres som udemokratiske, hvis der er uenighed. I USA bliver retten til at bære våben af visse tilhængere opfattet som et kerneelement i et demokrati, mens modstandere opfatter den som decideret udemokratisk. En tilsvarende politisk kamp føres mange steder om forholdet mellem demokrati og den private ejendomsret, hvor røster på højrefløjen hævder, at ejendomsretten er en grundlæggende demokratisk rettighed, mens modstanderne på venstrefløjen mener, at den er uforenelig med demokrati. Begge perspektiver kan logisk set ikke have ret, og i dette tilfælde er det faktisk mest oplagt, at begge sider tager fejl.

Uenigheden nærer også et andet problem: Folks forventninger til demokrati bliver umulige at indfri. Demokrati bliver set som en måde at realisere det gode liv på, og når hverdagen indfinder sig, skyder mange skylden på demokratiet. Den amerikanske klassiske filolog Josiah Ober har for nylig sagt det på følgende måde: ”Der er en reel fare ved at tro på, at demokrati er en opskrift på at løse alle problemer, at det kan give os alt, vi ønsker, i form af god regeringsførelse og de rigtige værdier og den rigtige form for moral og social orden.”²⁰

I dette kapitel vil vi derfor slå et slag for en simplere udlægning af demokratiets væsen, som vi vil anvende i resten af bogen. Demokrati er i sin kerne en styreform, der indebærer, at befolkningen enten direkte eller gennem valgte beslutningstagere træffer politiske beslutninger, der er bindende for et samfund. Regelmæssige frie valg er en løsning på problemet med at overføre magten fra en person eller gruppe til en anden på en legitim og ikkevoldelig måde frem for via kup, revolutioner, arvefølge eller ved at lade en snæver elite udpege magthaveren.

Fra skældsord til slagord²¹

I et historisk perspektiv er demokrati altså gået fra at være et negativt ladet ord til et plusord, og det er denne popularitet, der har gjort det så svært at blive enige om, hvad demokrati er for en størrelse. I de oldgræske bystater, hvor selve ordet blev opfundet, var demokrati et omtvistet begreb, der havde sine fortalere og sine modstandere. Faktisk er størstedelen af de skriftlige kilder, der er overleveret fra antikken, skrevet af demokratiets kritikere, herunder verdenshistoriens to mest kendte filosoffer. Platon så demokratiet som den absolut værste styreform, mens Aristoteles skelnede mellem en god og en dårlig version af folkestyre.²²

Aristoteles reserverede imidlertid ordet demokrati til den dårlige version. Ganske som hos Platon var hans indvending imod denne styreform, at demokrati giver det fattige og uuddannede flertal magten på de velstillede og indsigtfuldes bekostning. Demokrati udarter til en form for flertalstyranni eller ligefrem pøbelvælde (*ochlokratia*), som den græske historiker Polybius senere formulerede det. Platon ønskede derfor

et styre ved filosofterne eller et ekspertvælde, som vi ville kalde det i dag. Aristoteles fokuserede på at undgå de mest uheldige træk ved både demokrati og fåmandsvælde, og han var derfor – ligesom i øvrigt Polybius – fortaler for en blandet forfatning, hvor elementer fra de to styreformer afbalancerede hinanden. Andre steder i sine skrifter går han ind for en form for middelklassestyre ved det ejendomsbesiddende mindretal.

Platons og Aristoteles' negative syn på demokratiet som pøbelvælde overlevede de græske bystaters bortgang i senromersk tid. I de næste halvandet årtusinde var demokrati derfor et skældsord. Et godt eksempel finder vi hos Thomas Aquinas, højmiddelalderens mest indflydelsesrige teolog, der udlagde demokrati som en uretfærdig styreform (*iniquum regimen*), men som også fulgte det antikke forlæg ved at slå et slag for den blandede forfatning, hvor demokratiske elementer bliver opvejet af aristokratiske og monarkiske elementer.²³

Senere politiske tænkere fulgte trop, herunder italienske Niccolò Machiavelli, som i renæssancen fremhævede den romerske republik som et lysende eksempel på en blandet forfatning og dens fordele. Machiavelli trak her specielt på Polybius, der havde udlagt den romerske styreform som en ideel kombination af monarkiske, aristokratiske og demokratiske elementer. Hvor det hos Machiavelli var det rene og skære demokrati som flertalstyranni, der blev set som problemet, var engelske Thomas Hobbes i midten af 1600-tallet mere uforbeholden i sin kritik: Demokrati fører til ustabilitet, og en ene-vældig hersker er derfor at foretrække, uanset hvordan denne opfører sig.²⁴ Den engelske politiske teoretiker Robert Filmer gik et par årtier senere et skridt videre og hævdede, at kongens

magt beroede på Guds nåde, og at befolkningen derfor havde pligt til at adlyde ham.²⁵

I oplysningstiden udfordrede tænkere som John Locke, Charles de Montesquieu og Jean-Jacques Rousseau teorien om enevælde og slog et slag for enten repræsentation og magtdeling (Locke og Montesquieu) eller direkte politisk selvbestemmelse (Rousseau).²⁶ Men vi skal spole tiden helt frem til Den Franske Revolution i 1789, før demokrati for første gang siden antikken blev brugt som et positivt ladet slagord. Selv da var det kun et lille mindretal, herunder amerikanske Thomas Paine og franske Maximilien Robespierre og hans jakobinere, der gik så langt. Både de amerikanske forfatningsfædre og en stribe liberale politikere i Europa fastholdt synet på demokrati som flertalstyranni.

Eksempler på tidlige liberalisters kritik af demokrati

François Guizot (Frankrig):

Demokrati er ”ekkoet af en ældgammel opfordring til krig mellem klasserne.”

Giuseppe Mazzini (Italien):

Demokrati er ”råbet fra Spartacus, udtrykket for og manifestationen af folket i dets første oprør.”

James Madison (USA):

”Selv hvis hver eneste athenienser havde været en Sokrates, ville hver eneste athenske forsamling stadig have været en pøbel.”

Thomas Macaulay (England):

”Hvis du indfører den almindelige stemmeret, er landet fortabt. Min faste overbevisning er, at almindelig stemmeret i vort land er uforenelig ... med ejendom, og at den derfor er uforenelig med civilisation.”